

**AHLAK
BİLGİ
ÜRETİM****ULUSLARARASI
FİLOLOJİ
BENGÜ**

Sevinç Çokum'un Çırpıntılar Romanında Yer Alan Ağız Unsurları

Merve Bayhoca | ORCID: 0009-0001-6333-4513 | merveybayhoca4701@gmail.com |
Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mardin, Türkiye.
ROR ID: <https://ror.org/0396cd675>

Özet

Bu çalışmanın amacı, Sevinç Çokum'un Çırpıntılar romanında yer alan ağız unsurlarını inceleyerek yazarın dil işçiliğini ve halk kültüründen beslenen söyleyiş tarzını ortaya koymaktır. Roman, bir dönemin sosyal yapısını ve bireylerin ruh dünyasını aktarırken, aynı zamanda Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığını canlı bir şekilde yansıtır. Çalışmada söz varlığı bağlamında kullanılan kelimeler, Derleme Sözlüğü'nde yer alan sözcükler, Derleme Sözlüğü'nde anlamı farklı şekillerde kayıtlı olanlar ile deyimler, atasözleri, ikilemeler, argo ve kaba sözler, küfür unsurları, dua kalıpları ve lakaplar sistematik biçimde tespit edilmiştir. Araştırma yöntemi olarak metin taraması ve karşılaştırmalı sözlük incelemesi kullanılmış; romanda geçen örnekler bağlamlarıyla değerlendirilmiştir. Bu sayede romanın, sadece bir edebî eser değil, aynı zamanda sözlü kültürün yazıya geçirilmiş bir yansıması olduğu ortaya konulmuştur. Özellikle deyim ve atasözleri, toplumsal hafızayı yansıtan öğeler olarak dikkat çekmekte; ikilemeler anlatıma ritim ve canlılık katmakta; argo ve kaba sözler ise karakterlerin sosyal konumlarını ve ruh hallerini daha belirgin kılmaktadır. Dua kalıpları ve lakaplar ise toplumsal ilişkilerdeki samimiyeti ve kültürel değerleri açığa çıkarmaktadır. Bu bağlamda, Çırpıntılar romanındaki ağız unsurları hem Türk dili açısından önemli bir inceleme alanı sunmakta hem de yazarın toplumcu gerçekçi tavrını destekleyen dilsel bir zenginlik yaratmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sevinç Çokum, Çırpıntılar, ağız, söz varlığı

Atıf Bilgisi

Bayhoca, M. (2025). Sevinç Çokum'un Çırpıntılar Romanında Yer Alan Ağız Unsurları. *Uluslararası Filoloji Bengü*, 5(2), 333-343.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1801185>

Geliş Tarihi	10.10.2025
Kabul Tarihi	17.11.2025
Yayın Tarihi	30.11.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Benzerlik Taraması	Yapıldı – intihal.net
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için bir fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı ve Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Etik Beyan	Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Dizinleme Bilgisi	ERIH PLUS, MLA, ProQuest Ulrich's Periodicals Directory, EBSCO - Central & Eastern European Academic Source (CEEAS), Linguistic Bibliography, DOAJ: Directory of Open Access Journals

Dialectal Elements in Sevinç Çokum's Novel *Çırpıntılar*

Merve Bayhoca | ORCID: 0009-0001-6333-4513 | mervebayhoca4701@gmail.com |
Mardin Artuklu University, Graduate School of Education, Mardin, Türkiye.
ROR ID: <https://ror.org/0396cd675>

Abstract

The aim of this study is to examine the dialectal elements in Sevinç Çokum's novel *Çırpıntılar* and to reveal the author's linguistic craftsmanship as well as her expression style nourished by folk culture. While the novel reflects the social structure and the spiritual world of individuals of a certain period, it also vividly conveys the lexical richness of Turkish dialects. In this study, the words used within the context of vocabulary were systematically identified — including those recorded in the *Derleme Sözlüğü* (Compilation Dictionary), those registered with different meanings, and other linguistic elements such as idioms, proverbs, reduplications, slang and vulgar expressions, curses, prayer formulas, and nicknames. The research employed text analysis and comparative dictionary study as its methodology, and the examples found in the novel were evaluated within their contextual framework. Through this approach, it has been demonstrated that the novel is not only a literary work but also a written reflection of oral culture. In particular, idioms and proverbs stand out as elements that reflect collective social memory; reduplications add rhythm and vitality to the narrative; while slang and vulgar expressions make the characters' social positions and emotional states more evident. Prayer formulas and nicknames, on the other hand, reveal sincerity in social relationships and highlight cultural values. In this context, the dialectal elements in *Çırpıntılar* provide a valuable field of study for Turkish linguistics and create a linguistic richness that supports the author's socially realist narrative stance.

Keywords: Sevinç Çokum, *Çırpıntılar*, dialect, vocabulary.

Citation

Bayhoca, M. (2025). Dialectal Elements in Sevinç Çokum's Novel *Çırpıntılar*. *International Journal of Philology Bengü*, 5(2), 333-343.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1801185>

Date of Submission	10.10.2025
Date of Acceptance	17.11.2025
Date of Publication	30.11.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External.
Plagiarism Checks	Yes – intihal.net
Conflict of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & Licence	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.
Ethical Statement	This study does not require ethics committee approval, as the data used were obtained from literature review/published sources. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Indexing Information	ERIH PLUS, MLA, ProQuest Ulrich's Periodicals Directory, EBSCO - Central & Eastern European Academic Source (CEEAS), Linguistic Bibliography, DOAJ: Directory of Open Access Journals

Giriş

Dil, yalnızca iletişim aracı değil, aynı zamanda bir toplumun kültürel hafızasının ve tarihsel birikiminin en güçlü taşıyıcısıdır. Edebî eserler ise bu hafızayı yazılı kültüre aktaran en önemli metinler olarak, halk söyleyişlerinin, yerel ağızların ve toplumsal değerlerin korunmasında belirleyici bir rol üstlenirler. Türk edebiyatında bireyin iç dünyasını toplumsal gerçekliklerle harmanlayan yazarlar arasında yer alan Sevinç Çokum, eserlerinde dili yalnızca anlatım aracı olarak değil, aynı zamanda kültürel kimliği görünür kılan bir unsur olarak değerlendirir. Onun romanlarında ağız özellikleri, yalnızca karakterlerin gerçekçiliğini artıran bir ayrıntı değil; aynı zamanda halk kültürünü, inanç dünyasını ve sosyal yapıyı görünür kılan önemli göstergelerdir. “Dil her toplumun yaşadığı coğrafya ve etkileşim halinde olduğu kültüre ait unsurları üzerinde taşır ve toplumun zaman içinde yaşadığı deneyim ve değişimin izlenmesini sağlar. Hiçbir dil kendi zaman ve mekânından bağımsız düşünülemez. Çünkü her dil kendi zamanı içinde olduğu mekânına sıkı sıkıya bağlıdır.” (Kara, 2025: 20). “Kişiler ve toplumlar yaşama, çevreye ve olaylara dil penceresinden bakar; bu pencereden çevresini, yaşamı ve olayları anlamlandırıp değerlendirir. Ayrıca zaman içinde toplumlarda gelişen ve değişen inanç, gelenek, yaşama bakış gibi toplumsal değerlerin izleri dil üzerinden belirlenip takip edilmektedir.” (Kara, 2024: 642).

Çırpıntılar romanı, bireysel ve toplumsal çatışmaları gözler önüne sererken, aynı zamanda Türkiye Türkçesi ağızlarının zengin söz varlığını da canlı biçimde yansıtır. Bu yönüyle eser, hem edebî hem de dilbilimsel incelemeler için dikkate değer bir kaynak niteliğindedir. Çalışmada, romanda yer alan söz varlığı, Derleme Sözlüğünde bulunmayan veya farklı biçimde kaydedilen sözcükler, deyimler, atasözleri, ikilemeler, argo ve kaba sözler, küfür, dua kalıpları ve lakaplar sistematik olarak ele alınacaktır. Amaç, eserdeki ağız unsurlarını ortaya koyup bu unsurların romanın estetik yapısına, karakter inşasına ve kültürel arka planına katkılarını tartışmaktır.

Ele alınan romanın özeti şu şekildedir: Tekin ve ailesi İstanbul'da yaşamaktadır. Avustralya'dan gelen Fahri ağabeyi her gördüklerinde Avustralya'ya gitme fikri oluşmaktadır. Bir gün tüm eşyalarını satıp Avustralya'ya giderler. Orada ilk zamanlarda çok zorlansalar da bir düzen kurmayı başarırlar. Tekin geçen zamana ve geride kalanlara hep üzülmemektedir. Eşi Esra ise burada olduğu için çok mutludur. Kadın fakirlikten kurtulduklarını şu an bolluk içinde yaşadıklarını ve eşinin aksine geri dönmek istemediğini her fırsatta dillendirmektedir. Tekin, oğlu Korhan için endişelenmektedir. Korhan az da olsa Türkiye'de yaşamıştır ve değerlerinin farkındadır. Fakat Tekin, Korhan için endişelidir Avustralya'da büyüüp serpildiği için zamanla bu değerlerin yok olacağını; kendi geçmişini, kökünü unutacağını ve kendi çocuklarının hiçbir zaman gelenek göreneklerinden, kültürlerinden, ırklarından haberdar olmayacağını düşünmektedir. Çocuğunun bir Türk gibi değil de bir Avustralyalı gibi yetişmesinden, eğitim görmesinden rahatsız olmaktadır. Eşi Esra ise buna bir çözüm bulabileceklerini öne sürer. Böylelikle Avustralya'daki tanıdıkları Türk aileleriyle iletişim haline geçip bir Türk Derneği ya da bir Türk Evi oluşturma fikrini eşiyle paylaşır. Belki de bir Türk Okulu kurabilirler. Bu maksatla bir gün tanıdıkları Türk aileleriyle bir araya gelirler ve bu fikri onlarla paylaşırlar. Çoğu bu fikre destek verirken bir kısmı ise bunun daha önce denendiğini ama başarısız olduklarını belirtirler. Bu amaçla kurulan derneklerin zamanla siyasi güç haline gelerek işlevlerini yitirdiklerini ileri sürerler ve Türk Okulu açma fikri sadece konuşulan bir konu olarak kalır. Zamanla Tekin ve ailesi başka bir eve geçip yeni eve bir limonluk yaparlar. Esra da kurumuş çiçeklerle harika tablolar oluşturmaya devam

eder. Bir gün Tekin, kız kardeşi Aysun'un vefat haberini alır ve hemen Türkiye'ye döner. İstanbul onu bıraktığı gibi karşılamıştır. Bu durum onu mutlu eder. Hâlâ geçmişle bir bağı olduğunu ve bu bağı kopmasına izin vermeyeceğini düşünür. Döndüğünde eşi ve oğlunu ikna edip Türkiye'ye dönme hazırlığına başlar. Her şeyi satıp, oradaki dostları ile vedalaşıp, bir Türk Okulu kurma sözü alıp memlekete dönerler. Türkiye'ye döndüklerinde ilk başta Esra'nın annesinin evinde kalırlar, daha sonra kendilerine bir ev tutarlar. Korhan artık bir Türk okuluna gitmektedir ve Tekin bu durumdan çok memnundur; ancak Korhan okulda çok zorluk çekmektedir. Bazı öğretmen tarafından dışlansa da onu seven öğretmenler de vardır. Fakat dışlandığından dolayı yeterli başarıyı gösterememektedir ve arkadaşı da yoktur. Okulda sorunlar yaşaması, derslerinde başarısız olmasına ve sınıfta kalmasına neden olur. Tekin'in bir arkadaşı Korhan'a bir iş bulur böylelikle kendini ispatlayacak, özgüveni yerine gelecektir. Tam o sırada Tekin, eski aşkı ile karşılaşır. Esra Hanım bundan çok rahatsız olur ve aralarında kavgalar artar. Özellikle Korhan'ın okuldan çıkması ve Türkiye'ye uyum sağlayamaması kavgalarını şiddetlendirir. Korhan kendini buraya ait hissetmez ve kulağında hep Caroline öğretmenin söylediği: Sen bir Avustralyalısın orada yapamazsın tınısı yankılanır. Böylelikle Korhan yaşadığı hayal kırıklıklarından sonra Avustralya'ya yerleşmeye karar verir. Zaten ailesiyle de iyi geçinemediği için Korhan Avustralya'ya geri döner. Tekin ve Esra'nın kavgaları daha da şiddetlenir ve boşanmaya karar verirler. Boşanırlar ve Esra oğlunun yanına yani Avustralya'ya döner. Ancak Esra hamiledir ve bir kızları olur, adını da Sevinç koyar. Tekin de İstanbul'da yalnız kalır ve burada çocukları ve eşi olmadan yaşayamayacağını anlayıp o da geri döner.

1. Söz Varlığı

Dil, toplumsal belleğin ve kültürel değerlerin en önemli taşıyıcısıdır. Bir dilin ifade gücünü, kavram dünyasını ve kültürel zenginliğini ortaya koyan en temel unsur ise söz varlığıdır. Söz varlığı, en genel tanımıyla, bir dilde yer alan bütün sözcükleri ve bu sözcüklerin oluşturduğu anlam zenginliğini ifade eder. Ancak bu kavram yalnızca sözlüklerde kayıtlı kelimelerle sınırlı değildir; deyimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler, ikilemeler, argo, lakaplar ve küfürler söz varlığı kapsamına girer. Korkmaz'a göre (1992: 134), söz varlığı; "bir dilin kelime kadrosu ile bu kelimelerin anlam inceliklerini, deyim, atasözü ve kalıplaşmış sözleri içine alan bütündür. Aksan (2006: 11), söz varlığını yalnızca sözcük dağarcığı ile sınırlı tutmayarak; "dile ait deyimlerin, atasözlerinin, ikilemelerin ve çeşitli anlatım kalıplarının bütünü" olarak tanımlar. Bu tanımlar, söz varlığının bireysel ve toplumsal dil kullanımını yansıtan çok boyutlu bir yapı olduğunu göstermektedir. Bireysel düzlemde söz varlığı, kişinin eğitim düzeyi, yaşam çevresi ve kültürel birikimiyle doğrudan ilişkilidir. Toplumsal düzlemde ise söz varlığı, bir toplumun tarihsel deneyimlerini, geleneklerini ve düşünce biçimlerini içinde barındırır. "Dilin tarihi gelişmesi için önemli veriler sunan ağızlar, konuşulduğu bölgenin yaşam tecrübesini, birikimlerini kendi söz varlığında ortaya koymakta ve gelecek kuşaklara aktarmaktadır." (Kara, 2023: 828). Bu nedenle söz varlığı, hem dil bilimsel hem de kültürel bir inceleme alanı olarak önem taşır. Yazılı edebiyat eserleri, söz varlığının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından en güçlü kaynaklardan biridir. Roman, öykü ve şiir gibi türlerde kullanılan dil unsurları, hem bireysel ifade biçimlerini hem de toplumsal söz varlığının özelliklerini yansıtır. Sevinç Çokum'un Çırpıntılar romanı da bu bağlamda ele alınabilir. Eserde yer alan ağız unsurları, deyimler, ikilemeler, atasözleri, argo ve lakaplar; yalnızca roman kişilerini ve olay örgüsünü daha gerçekçi

kılmakla kalmaz, aynı zamanda Türkçenin söz varlığının çeşitliliğini ve kültürel zenginliğini gözler önüne serer.

1.1.Sözcükler

Çalışmada ağız özelliklerinin belirlenmesinde Derleme Sözlüğü verileri ile İstanbul Türkçesi'nin ağız kriterleri esas alınmıştır. Derlenen sözcükler, sözlükte yer alma durumlarına göre “Derleme Sözlüğü’nde bulunanlar” ve “farklı şekilde bulunanlar” şeklinde iki grupta değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra, metinlerde tespit edilen deyimler, atasözleri, ikilemeler, küfür, argo, dua ve lakaplar da aynı yöntemle incelenmiştir. Her bir unsurun İstanbul ağzına ait olup olmadığı, İstanbul Türkçesi'nin ses, biçim ve anlam özellikleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Ses düşmesi, ünlü daralması, ünsüz değişimleri gibi fonetik ölçütler; ek kullanımı ve biçimsel varyantlar gibi morfolojik unsurlar değerlendirmeye alınmıştır. Böylece “Sözcükler” başlığı altında sunulan örnekler, İstanbul Türkçesi ağız özelliklerini yansıtan veriler olarak sınıflandırılmıştır.

Derleme Sözlüğünde Yer Almayan Sözcükler

Aban-: Yaslanmak. “Böyle dedikten sonra kaygının kenarına **abanıp** gövdesini yukarıya çekti.” (Çokum, 1991: 11).

Dağla-: Üzüntü vermek. “Yüreğini vakitli vakitsiz **dağlayan** buydu... Babası, annesi, kızkardeşi, dostları, sınıf arkadaşları Ferda, Sulhi, bir sürü eş dost... Onlar ne olacaktı?” (Çokum, 1991: 8).

Derhal: O an, hemen. “Savaşdan çıkmış, felakete uğramış ülkenin insanlarını derhal alıyorlarmış.” (Çokum, 1991: 8).

Etamin: Seyrek ve gevşek dokunmuş delikli bir kumaş çeşidi. “Sonra biblolarını, eski kartpostal koleksiyonunu, kurutulmuş çiçek panolarını, yine duvara asmak üzere işlediği goblen ve **etaminleri** dağıtmıştı. Bütün bunlar onun sanatkar dünyasının ürünleriydi.” (Çokum, 1991: 9).

Girdap: Suyun kendi etrafında firdolayı burgu gibi dönmesi ve döndüğü yer, su çevrintisi. “Derinden geçen soğuk akıntıların itici hareketlerine, **girdaplara** bıraktı kendini.” (Çokum, 1991: 6).

Gölge: Karartı. “Büyük Britanya’nın gururlu tacının gölgesinde yaşamağa gitmişlerdi.” (Çokum, 1991: 10).

Gün ışığı: Gündüzleri güneşin gönderdiği ışıklardan oluşan ışıktır. “Adam, çoktan sönmüş sigarasını parmaklarının arasında tutarak, **gün ışığının** denize doğru yayılmış sayısız kıpırtısına dalmıştı.” (Çokum, 1991: 5).

Hanımeli: Bitki. “Burada yaşamağa **hanımeli**, kokan bir yaz akşamı Üsküdar’daki kiralık evin penceresi önünde karar vermişlerdi değil mi?” (Çokum, 1991: 8).

İrkil-: Tedirgin olmak. “Adamın günün sıcaklığını taşıyan bedeni soğuk su zerreleriyle **irkildi**.” (Çokum, 1991: 6).

Kara dut: Bir dut cinsi. “Bahçelerinde bir dut ağacı vardı. **Kara dut**...” (Çokum, 1991: 12).

Kavis: Kavis biçiminde bir yol tâkip etmek. “Kaygan büyük bir balık gibi **kavis** çizip suyun yüzeyine çıktı.” (Çokum, 1991: 6).

Macera: Yaşanan olaylar dizisi. “Kendi **maceralarını** da (Buna macera denirse eğer) böyle bir tükenişten farksız görüyordu şimdi.” (Çokum, 1991: 9).

Mağrur: Gururlu, mutaazım. “Artık tek düşündükleri Avustralya'ydı. Koca bir kıta, bir ada... Dağlar, nehirler, göller, okaliptüs ağaçları... Nasıldı bu okaliptüs ağaçları? Resimlerini görmüşlerdi, yüksek ve **mağrur...**” (Çokum, 1991: 8).

Nesil: Kuşak. “Çok önceleri **nesil** üretmek için beyaz ırktan kimseleri kabul ediyorlarmış.” (Çokum, 1991: 8).

Olta: Balık avlamakta kullanılan iğne. “-Dad, burayı seviyorum ben, dedi. Annem de seviyor. **Oltayı** çekmeğe koyuldu.” (Çokum, 1991: 6).

Yalpala-: Dengesi bozularak iki yana sallanmak. “Kayık esintiyle hareketlenen sularda hafiften **yalpahıyordu**.” (Çokum, 1991: 5).

Haylaz: Ele avuca sığmaz, haşarı, yaramaz. “Delikanlılık işte... Ben **haylazın** tekiydim.” (Çokum, 1991: 15).

Buğulu: Buğulanmış. “Yıldızların o kısık lâmbalara benzeyen **buğulu** ışıkları şimdi daha parlak görünüyordu.” (Çokum, 1991: 15).

b) Derleme Sözlüğünde Farklı Şekilde Yer Alan Sözcükler:

Bu başlık altında Derleme Sözlüğü'nde yer alıp farklı söyleyiş ve anlama sahip sözcükler belirtilmiştir. Bu sözcükler sadece İstanbul'da değil farklı yörelerde de kullanılır. Böylelikle anlam farklılığı ortaya çıkar.

Bu kapsama örnek olarak kumru sözcüğü gösterilebilir. Derleme Sözlüğü'nde kumru yalnızca “bir kuş türü” olarak değil; kimi yörelerde “gelin duvağı”, “gelin saçı”, “örgü biçimi” ya da “yeni evli kadın” anlamlarında da kayıtlıdır. Böylece sözcük, farklı yöresel kullanımlarda çoklu anlam yapısına sahip olduğunu ortaya koyar. Eserde ise sözcüğün İstanbul Türkçesine uyumlu biçimde, temel anlamıyla kullanıldığı görülür.

“Bir çınar ağacını yakından görmeyi ne kadar istiyordu... Çınarlar, çeşmeler, Eyüp Sultan... diyordu ninesi. Kuşlar, **kumrular**, bülbüller...” (Çokum, 1991: 161).

Kadife: Yumuşak ve parlak. “Kadın gecenin yumuşak **kadife** aydınlığında sırtını iskemlesine güvenle yasladı. Üzerlerindeki o şaşırtıcı yıldız bolluğuna dikti gözlerini.” (Çokum, 1991: 13).

Koy: Deniz veya gölün küçük bir girinti şeklinde karaya doğru sokulduğu yer, küçük körfez. “Korhan'ın bakışları, **koyun** gitgide açılarak kıyıya ulaşan rengine ve daha sonra anasına uzandı.” (Çokum, 1991: 5).

Muhabbet: Sohbet. “**Muhabbeti** koyulaştırdınız bakıyorum.” (Çokum, 1991: 12).

Neft: Koyu yeşille kahverengi arasındaki renk, neft yağı rengi. “Her şey olabilirdi. Suyun içi bilinmezliklerle dolu.... Lacivert, mor, **nefti**, karanlık... Hiç bitmeyecek defter sayfaları, gök ve deniz...” (Çokum, 1991: 7).

Örtü: Örtmeye yarayan şey. Tülbent anlamında. “Namaz **örtüsüydü**.” (Çokum, 1991: 11).

Sarı: Renk. “Başının üstünde göğün **sarıcı**, uçuk maviliğine uzanıyordu.” (Çokum, 1991: 6).

1.2.Deyimler:

Boyun eğ-: İsteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak. “**Boyun eğmiş** görünüşüyle gidip çantasını hazırladı.” (Çokum, 1991: 90).

Dolup taş-: Çok kalabalık olmak. “Ogün bahçe misafirlerin canlı sesleriyle **dolup taşmıştı**.” (Çokum, 1991: 136).

Gözden geçir-: Araç, motor vb.nin çalışıp çalışmadığını incelemek, denemek, denetlemek. “Tekin o günlerde elden düşme bir araba almış, iş dönüşü evin garajına kapanıp bunun tamiriyle uğraşıyor, her parçasını **gözden geçiriyordu**.” (Çokum, 1991: 115).

Göz yum-: Görmezden gelmek, hoş görmek. “Esra onu kıramadığı için bu isteğine **göz yumuyordu**.” (Çokum, 1991: 115).

Hat çek-: Telefon, telgraf tellerini döşemek veya direklere germek. “Gurbet renkleri kıızıldan, mora, eflatuna dönerek göğe **hat çekmişti**.” (Çokum, 1991: 92).

Kulak kabart-: Dinlemek “Hasret, akları tertemiz, duru, kahverengi gözleriyle onlara bakıyor, konuşmalara **kulak kabartıyordu**.” (Çokum, 1991: 114).

Kulak ver-: Merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak. “O gece Esra saatlerce uyumamış, salıncaklı kanepede, arasıra köpeğin huzursuz homurtularına **kulak vererek** oturmuştu.” (Çokum, 1991: 1179).

Meydana çık-: Ortaya çıkmak, görünmek. “Korhan’ın bir yana bükümlü gövdesi iyice **meydana çıktı**.” (Çokum, 1991: 120).

Meydana koy- Göstermek. “Çardaktaki lambanın turuncumsu ışığı yüzlerindeki gülümseyişi **meydana koymuştu**.” (Çokum, 1991: 124).

Söz et-: O şey üzerine konuşmak. “Sonra bu zamanda evlenmenin, ev kurmanın zorluklarından **söz etmişti**.” (Çokum, 1991: 106).

Sırtı yere gelme-: Sarsılmamak, yerinden düşürülmemek, güçlü olmak. “**Sırtı yere gelmez** güreşçiler vardı.” (Çokum, 1991: 109).

Sineye çek-: Bir söz veya olaya ister istemez katlanmak. “Mike’nin hareketlerini **sineye çekseydim** bütün bunlar başımıza gelmezdi.” (Çokum, 1991: 144).

Yenik düş-: Yenilmek, mağlup olmak. “Esra annelik duygusuna **yenik düşmüştü**.” (Çokum, 1991: 116).

Yol al-: Yolda ilerlemek. “Saatlerce **yol almışlardı**.” Çokum 1991: 96).

1.3.Atasözü:

Can çıkar huy çıkmaz: İnsanı alışkanlıklarından, huylarından vazgeçirmek mümkün değildir. “Ünal’ı bilmez misin azizim? dedi. Geç kalmayı adet edinmiş. Huyu bu. **Can çıkar da huy çıkmaz** derler bizim oralarda.” (Çokum, 1991: 38).

Bir selli yağmurdur, gelir geçer: Yani her derdin bir çaresi bulunur, ne kadar zor durumda olunursa olunsun bir çaresi elbet peşinden gelir. “Bizim memleketimizde annelerimiz doğum için ‘**Bir selli yağmurdur, gelir geçer**.’ derler.” (Çokum, 1991: 70).

Bu bağlamda, “**Bir selli yağmurdur, gelir geçer**” ifadesinin kullanımı, Türkçenin söz varlığının çeşitliliğini ve ağızlar arasındaki sözlü kültür aktarımını göstermesi açısından

önem taşımaktadır. Atasözleri ve deyimler sözlüğünde yer almamakla birlikte, biçimsel kalıplaşma, mecaz değeri ve öğüt verme işlevi bakımından atasözü özellikleri gösterdiğinden, bu ifade Türk atasözü geleneğine yeni bir örnek olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, romanın dilinde tespit edilen bu kullanım, Türkçenin yaşayan söz varlığına katkı sunan yerel veya özgün bir söyleyiş biçimi olarak önem arz etmektedir.

1.4.İkilemeler:

Hepsinin hayalinde **şuraya buraya** yerleşirdi. (Çokum, 1991: 5).

Ulu çınarlar, narin söğütler, türkülü, **kıpır kıpır** kavaklar...(Çokum, 1991: 7).

Rüzgâr bile **zaman zaman** Üsküdar'daki evin pencerelerinden içeriye okaliptüslerin kokusunu taşımağa başlamıştı. (Çokum, 1991: 8).

Anası **usul usul** saçını okşuyordu. (Çokum, 1991: 21).

Öyle **kolay kolay** salmayız sizi. (Çokum, 1991: 23).

Bumerangı fırlattın mı pervane gibi **döne döne** gider. (Çokum, 1991: 25).

Liman, **irili ufaklı** sayısız tekne... (Çokum, 1991: 31).

Çimler **boyly boyunca** bir yalnızlığı yansıtıyor. (Çokum, 1991: 50).

Eric, cömertçe sunulan bu sevgi gösterileri karşısında inatçı boynunu daha da gererek **oraya buraya** uzanıyordu. (Çokum, 1991: 72).

Bayramlarımızın heyecanını **doğru dürüst** hissedemiyorsunuz bile... (Çokum, 1991: 76).

Esra bu gezilerin, yeni insanlar tanımanın ona neler kazandıracağını **uzun uzun** anlatmıştı. Çokum, 1991: 88).

Oğuz'u **sık sık** halasına bıraktığını yazıyorsun... (Çokum, 1991:91).

Teker teker ölüyor. (Çokum, 1991: 94).

Duvarları kaplamış, çoğu tek tek kaybedilmiş insanların fotoğraflarıyla **sarmaş dolaş** oldu. (Çokum, 1991: 96).

1.5.Argo, Kaba Söz ve Küfür:

Sersem kafalı... Aptal! (Çokum,1991:116).

Ben bir insan görmek istiyorum karşımda. Sense bir **yalan makinesinden başka bir şey değilsin. Bana utanç veriyorsun duydun mu?** Tabii böyle olmanın sebebi annen. Üzerine titremesi ve hatalarına göz yumması. Problem sen de değil aslında.(Çokum, 1991:117).

Sen bu armağana **layık değilsin.** (Çokum,1991:119).

Geri kalmış, Batı özentisi, ilkel. (Çokum,1991:141).

Çevrene **aptal aptal** bakındığın beş yıl.(Çokum,1991:150).

Gülüyorsun **sersem.**(Çokum,1991:228).

Sersem, hayatınla oynuyorsun. (Çokum,1991:230).

Yeter, sus artık! **Aptalım** ben, evet. Burda oturmuş sana örgü örüyorum... **Zavallı sıradan kadın,** örgüsünü örerek kocasının yolunu bekliyor... (Çokum, 1991: 272).

1.6.Dua

Allah'ım sen onu koru...(Çokum, 1991:116).

1.7. Lakaplar

Azizim: Ünal'ı bilmez misin **azizim**? (Çokum, 1991: 38).

Göçmen kuşlar: Esra Sultanın yemeklerini böyle uzaktan seyretmeğe daha fazla dayanasım yok. Hadi dostlar buyrun. Sebep aramayın şunun altında. **Göçmen kuşlar** şu çatıda toplanmış hasret gideriyorlar. (Çokum, 1991: 38).

Uzun kanatlı deniz kuşları: Artık uzakları düşünmeyecekti Tekin. Gemiler olmayacaktı düşlerinde. Uzun **kanatlı deniz kuşlarının** peşine takılmayacaktı. Burada çocukların geleceği için yaşayacaktı. (Çokum, 1991:44).

Güzel kuşum: Çoktandır böyle uzun yürümemiştım. Söyle **güzel kuşum**, bugün ne yaptın? Sözlüye kalktın mı? (Çokum, 1991: 46).

Shorty (Bücür):Tekin'in yüzündeki şaşkınlık açık seçikti. Ne? **Shorty** mi? Sana kim бүcür diyebilir? Çocuk yüzünü eğdi. Hiç... Hiç kimse... Bir arkadaşım söylemişti. (Çokum, 1991:75).

Erenler: İlle bir sebep mi olmalı **erenler**? (Çokum, 1991: 38).

Korkunç Münevver: Anneciğim inan ki Münevver'i kimse sevmiyor... Tuhaf bir kadın. "**Korkunç Münevver**" taktık adını. Evlenmemiş hiç. Öyle çok konuşuyor ki, yakalanan kurtulamaz elinden. (Çokum, 1991: 176).

Problemli çocuk: Uzun, kemikli parmaklarıyla dosyayı karıştırdı. Esra'nın yüreği kuş yüreği idi o an... Evet dedi adam. Korhan... **Problemli çocuk**... (Çokum, 1991:50).

Sonuç

Dil, yalnızca bireyler arasında iletişimi sağlayan bir araç değil, aynı zamanda kültürel belleğin, toplumsal değerlerin ve tarihsel sürekliliğin en güçlü taşıyıcısıdır. Bu bağlamda söz varlığı, bir dilin ifade imkânlarını, kavram dünyasını ve kültürel derinliğini ortaya koyan en önemli unsurdur. Sözcükler, deyimler, atasözleri, argo ifadeler, lakaplar ve ikilemeler de söz varlığının vazgeçilmez parçalarıdır. Özellikle ikilemeler, Türkçenin anlatım gücünü pekiştiren, duygu ve düşüncelere yoğunluk katan özgün yapılar olarak dikkat çekmektedir. “Yazar birçok sözcük, sözcük grubu ve halk söyleyişine romanında yer vererek Türk dilinin zenginliğine katkı sağlamakta; roman dili olarak dilin gücünü ortaya koymaktadır.” (Kara, 2023: 1420). Sevinç Çokum'un Çırpıntılar romanı, dilin bu çok yönlü zenginliğini görünür kılan önemli metinlerden biridir. Romanda yer alan ağız özellikleri, yalnızca karakterleri yaşadıkları çevreye yani İstanbul'a uygun biçimde konuşturmakla kalmaz; aynı zamanda İstanbul'un yerel kültürünün ve toplumsal belleğin edebî metin aracılığıyla geleceğe taşınmasını sağlar. Romanın kahramanlarının İstanbul'da yaşaması ve bu çevreye ait toplumsal dokunun esere yansması dikkate alındığında, romanda kullanılan dilin İstanbul Türkçesi (İstanbul ağız) özelliklerini taşıdığı söylenebilir. Bu durum eserdeki söz varlığı unsurlarının değerlendirilmesinde belirleyici bir faktördür. Dolayısıyla Çırpıntılar'da yer alan sözcük, deyim, argo, ikileme ve atasözlerinin, yerel ve kültürel bağlam açısından İstanbul ağzının söz varlığı içinde ele alınması gerekir. Bu sözcüklerin bir kısmı Derleme Sözlüğü'nde farklı anlamda yer almakla birlikte, Türkçenin söz varlığına kültürel çeşitlilik ve anlatı gücü kazandırmaktadır. Söz konusu dil unsurları yalnızca romanın karakterlerini daha gerçekçi

kılmakla kalmaz; aynı zamanda İstanbul'un toplumsal hafızasını, gündelik yaşamın dilsel izlerini ve dönemin kültürel renklerini edebî düzlemde yansıtır. Sevinç Çokum'un dil tercihi, Türkçenin yerel ve kültürel çeşitliliğini koruma ve bu zenginliği edebiyat aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarma çabasını göstermektedir. Bu yönüyle Çırpıntılar, yalnızca bireysel dramları ve toplumsal değişimi anlatan bir roman değil; aynı zamanda Türkçenin söz varlığını bütün yönleriyle yansıtan zengin bir dil kaynağıdır. Çokum'un dil tercihleri, hem Türkçenin yerel ve kültürel renklerini korumakta hem de söz varlığının farklı unsurlarını edebiyat aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarmaktadır. Dolayısıyla roman, edebî değeri kadar, dilbilimsel ve kültürel açıdan da incelenmeye değer bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu değerlendirmeler ışığında Çırpıntılar romanında kullanılan dil malzemesinin, temel olarak İstanbul Türkçesine dayandığı görülmektedir. Eserdeki söz varlığı unsurlarının ölçünlü Türkiye Türkçesiyle uyumlu olması, İstanbul Türkçesinin tarihsel olarak Türkiye Türkçesine kaynaklık eden belirleyici rolünü romanın dilinde de görünür kılmaktadır. Romanın hem İstanbul'da hem de Avustralya'da geçen kurgusal yapısı dikkate alındığında, yazarın standart İstanbul Türkçesini tercih etmesi, mekânsal farklılıklara rağmen kültürel belleğin ve kimlik sürekliliğinin dil aracılığıyla korunmasına hizmet eder. Avustralya'daki göç deneyimi sırasında bile bu dilsel sürekliliğin bozulmaması, karakterlerin aidiyet duygusunu taşıyan en güçlü unsurlardan birinin dil olduğunu göstermektedir. Böylece İstanbul Türkçesi, romanda yalnızca anlatının temel iletişim aracı değil, aynı zamanda coğrafyalar arasında köprü kuran, bireylerin hem geçmişlerine hem de yeni yaşamlarına bağlanan bir kültür taşıyıcısı olarak işlev kazanmaktadır. Bu yönüyle eser, Türkiye Türkçesinin standart varyantının edebî metinlerdeki kullanımını örneklemesi bakımından dikkate değer bir nitelik taşımaktadır.

Kaynakça

- Aksan, D. (2006). Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akyalçın, N. (2007). Türkçe İkilemeler Sözlüğü. Ankara: Anı Yayıncılık
- Akyalçın, N. (2012). Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz. Ankara: Eğiten Kitap
- Çokum, S. (1991). Çırpıntılar. İstanbul: Cönk Yayınları.
- Kara, S. (2023). Halide Nusret Zorlutuna'nın Benim Küçük Dostlarım Adlı Eserinde Yer Alan Ağız Unsurları. Bildiri Kitabı, 828.
- Kara, S. (2023). Teneke Adlı Romanda/ Oyunda Yer Alan Ağız Unsurları. Akdeniz 10. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 1420.
- Kara, S. (2024). Hüyükteki Nar Ağacı Adlı Eserde Yer Alan Ağız Unsurları. Karadeniz 17. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 642.
- Kara, S. (2025). Yaşar Kemal'in Bebek adlı hikâyesinde yer alan ağız unsurları. Edebî Eleştiri Dergisi, 9(1), 14–21.
- Korkmaz, Z. (1992). Gramer Terimleri Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-VI (4.bs.). (2019). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

İnternet Kaynakları

- URL 1: Deyimler ve Anlamları Sözlüğü: A'dan Z'ye En Bilinen Kalıplaşmış Deyim Örnekleri Nelerdir? – En Son Haberler – Milliyet <https://share.google/tBQrR6pc0lMUCqGHBG> . Erişim tarihi: 23.09.2025
- URL 2: Kubbealtı Lugatı, <https://lugatim.com/>. Erişim tarihi: 25.09.2025
- URL3:<https://turkdilbilim.wordpress.com/2020/09/13/anadolu-agizlarinin-siniflandirilmasi-calismalari/>. Erişim tarihi: 30.09.2025
- URL4:https://tr.m.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk%C3%A7e_a%C4%9F%C4%B1zlar%C4%B1. Erişim tarihi: 15.09.2025
- URL5: <https://www.turkdilbilgisi.com/ikilemeler/?amp=1> . Erişim tarihi: 01.10.2025
- URL 6: Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim tarihi: 25.09.2025
- URL7:Türkçe Deyimler Sözlüğü – Türk Dili ve Edebiyatı <https://www.turkedebiyati.org/turkce-deyimler-sozlugu/>. Erişim tarihi: 30.09.2025